

- הדקדוק ובמילונים, של הראשונים ושל האחרונים, ואין מפקפק. ברוגשטר I 69, הערה, הרגיש בזרות של הדגש שב-יצתו והחליט בפשטות: משובשת היא צורה זו וצריך להיות יצתה, בקמץ ובלא דגש.
3. כמדומה אני, שיתברר כזה, כי אין כלל בעברית שורש נש"ת וכי יצתה אינה של שורש יצת. הלשונות, שהובאו למעלה, אינם אלא בנייני נפעל של השורש שות. הידוע בעברית של חז"ל, ושל השורש צתה שבארמית הבבלית: ר' זירא מצתה צתוהי (שבת קיט, ע"א), רש"י: 'מצית האור בעצים דקים'.
- ש ת ת פירושו ידוע: נול בקילוח (ניגודו של ניטוף; ע"י אהלות ג. ה). על פי זה מתפרשים המקראות הנ"ל. 'נשתי' – נפעל של שות על דרך פעלי פ"י. פירושו הענייני: מי הים יהיו שותתים עד שיכלו. לשונם בצמא נשתה: יבשה על ידי שהריר שות וכלה. לא ייחס המקרא את השתיה לנזילים גופם אלא לעצם שממנו הם שותתים, וכך מצינו: אמרו לו לחש מפני מה אתה הולך? ולשונך שותה (במדבר רבה יט. ב). נשתה גבורתם: גבורתם עזבתם; דימה את הגבורה למים השותתים וכלים. 'נשתה' תמורת 'נשתה', שווא במקום תנועה. וכן: נסכה (יחזקאל מא. ז) תמורת נסכה, 'נמו' (בראשית יא. ו) ונבלה שם שפתם (שם. ז) תמורת 'נמו', נבלה, ועוד כמותם.
4. אם נניח, שלא שורש צתה הוא בעברית אלא שורש יצת, לא נבין, מפני מה בא העבר של אותה מליצה ממש רק בבניין נפעל והעתידי רק בבניין קל. עבר: ושעריה נצתו באש (נחמ"י א. ג; ב. יז), בעתיד: קוצים כסוחים באש יצתו (ישעי' ל. יב), ובנוחיה באש תצתנה (ירמ"י מט. ב), ושעריה הגבוהים באש יצתו (שם נח). על כרחך אין כאן אלא שורש צתה, והצורות הנ"ל מבניין נפעל הן. אף: כי בערה כאש רשעה... ונצתה בסבכי היער (ישעי' ט. יז) בניין נפעל הוא, כלומר האש נאחזה בסבכי היער. וכן נאמר: חמת ה' נצתה בנו (מל"ב כב. יג).
5. סיכום:

א. יש למחוק ממילון המקרא שורש נשת; במקומו יבוא השורש שות.

1. ידועה נטיית כפולים על דרך פ"ג. אסתפק כאן ברמז: יסב, תמורת יסב (עמיד הפעיל), יסב, תמורת יסב (עמיד קל). לענין נפעל של 'נשתה' – השווה: נחר גריו (תהלים סט, ד) – שורש חרר ולא נחר, נחמים (ישעי' נה. ה) – שורש חמם ולא נחם, נארים (מלאכי ג. ט – שורש ארר ולא נאר).
2. נכון יותר בענין זה 'מה לך': ולמה אתה מהלך בארץ ולשונך שותה בארץ (דברים רבה ה).

[6]

- ב. יש להכניס במילון המקרא את השורש צתה.
- ג. יש לבטל בספרי הדקדוק את הכלל של היכפלות ת"י בהפסק להטעמה.
- ד. תצתנה דומה בניקודה ל-תצתנה (זכרי' יד, יב) ושתיהן עתיד נפעל. מכאן שאין לקבוע את צורת הנוכחות והנסתרות של עתיד נפעל בכפולים: תצתנה וכן, מבהינת ההינין אפשר שצדקו מדקדקים, שקבעו כך, אבל צורה כזאת – תצתנה – אינה במציאות. לפיכך יש לקבוע, על פי: תמקנה ורצתנה, תצתנה.

פרק שלישי

עיוני לשון במקרא

נתת – חתת

1. נחלקן חוקרים על האיטימולוגיה של נחת. גרבר¹ סובר, כי 'נור משורש נוח באמצעות השם נחת'. קייטש, ארמ' 64, מבדיל בין: בשובה נחת (ישעי' ל. טו), שהיא מלשון מנוחה (שורש נוח) ובין נחת זרועו (שם, שם. ל) והפועל נחת, שהם משורש נחת הארמי. וכן דעתם של מרטי, יואל ד, יא (נחת ה' גבוריך) ושל ווילדברג², משלי יז, י (תחת גערה במבין). נלדקי מפקפק בדברי קייטש הנ"ל. בגוויס-בוהל מובאות הדעות הנ"ל שלא בהכרעה.
2. אף דרכי נטייתו של שורש זה שונים משאר פעלי פ"ג, בעלי אות גרונית בעין הפועל; כולם מקיימים את הנו"ן בכל הבניינים: יונה, ינהק, ינאמו, ינאץ.
3. לא באחי לומר, שיש למחוק בכלל שורש יצת מן המילון; ע"י גוויס-בוהל, ערך יצת. הציג אפשר שיתפרש גם על פי יצת גם על פי צתה. אף נמצא: אציתנה (ישעי' כו, ד), שורש צות או צית.
4. [כבר עמד פירסט, קונקורדנציה, על כך, שהצורות שהובאו כאן, של שורש שות, צתה הן, בפירוש העניין דעתו אחרת (הערת צבי הר זכ ויל). ע"י דוד ילין, דקדוק הלשון העברית, עמ' 111, הערה].

- * ספר זכרון ליוכל השבעים של אלכסנדר זיסקינד רבינוצ'י, חל אביב, תרפ"ד 32-43.
- 1 *Verba denominativa* Gerber, Die hebr. עמ' 195.
- 2 לא ברור. ע"י גוויס *Prolegomena* עמ' 120.
- 4 בקובץ הפירושים של מרטי. 5 בביקרתו על קייטש ת"ל ZDMG 57, עמ' 414.

[7]

ינחל, ינעל (יחזקאל טז, י), ינעם, נעמר ועוד אחדים, ואילו שורש נחת, ששימשו במקרא מוגבל, יצר לעצמו שלושה דרכי נטייה:

- א. הנגזר קיימת: ותנחת עלי ירך (תהלים לח, ג), הנחת ה' גבוריך (ויאל ד, יא);
- ב. דגש נסתר בעיץ הפועל: כי חציץ נחתו כי (תהלים לח, ג);
- ג. תנועה גדולה במקום דגש: מי יחת עלינו (ירמיה כא, יג), תחת גערה במבין (משלי יז, י), וברגע שאול יחתו (איוב כא, יג).

אותה הנטייה מן הדרך הכבושה, בעברית, נראית גם בארמית. לפני הגרונות דרכה של הנגזר להתקיים: ינחום (ת"י ישעיה ה, כט), ינעי (ת"א במדבר יז, כ"ו). לא כן בשורש נחת: מן הדוגמאות, שהביא דלמן, יוצא, כי גם בארמית מנוצות אותיות אית"ן בשורש זה בציר, והרי דרך הארמית למעט בהבלעת הנגזר גם לפני אותיות שאינן גרונות⁸.

3. לשם תוספת בירור ראוי להעביר לעיני הקורא את כל הדחקות, שנמצאו להם למבארים ולחוקרי לשון בדרך הסברה את הצורות: יחתו (איוב שם), נחמים (מל"ב ו, ט), כי יחד על עפר נחת (איוב יז, ט).

א. וברגע שאול יחתו. לקסיקוגרפים ומדקדים השוו חובה זו – יחתו – לצורות: נחמה (ישעיה מא, יז), יחתו (שם לג, יב; ירמיה נא, נח). מה הללו הדגש שבהם, לפי המקובל, לתפארת הקריאה, אף יחתו, נראה להם, עתיד קל של שורש נחת והדגש שבת"ו לתפארת הקריאה הוא בהפסק. השוואה זו אינה מבוססת, שהרי מתקבל על הדעת, שאין נשתה ויצינו אלא בנייני נפעל של השרשים שנת וצחת⁹. ודוגמאות אחרות לדגש כזה בתי"ו – אין. הרי שהקושי של הדגש שבת"ו קיים ועומד. יש שגורו מחיקה על הדגש שהוא והרי חיבה מהוקצעת: יחתו¹⁰, ממש על פי לוח הפעלים שלנו. רד"ק מביא חיבה זו בספר השרשים בערך חתה, וכו' האוצר, בשם י"ש אומרים, אבל חתה במשמעותו המקובלת – שכירה, יראה – אינו עשוי לעניין.

4. ב. כי שם ארם נחמים. מה טעם צורת נחתים ומה פירושה? רש"י, על פי העניין: חונים, רד"ק, בספר השרשים: חונים ויורדים, ובפירושו: 'חונים ויורדים

6 על פי דלמן 291, 345. 7 עמ' 291, ע"י שם.
8 דלמן 291, 293, 295. ע"י גם ספרי דקדוק לארמית המקרא.
9 ריב"ג, ספר השרשים: רד"ק ספר השרשים ומכלול, דף עה, ע"ב; איזוואלד 365; קנין 540 II.
10 ע"י למעלה, פרק ב. 11 קריטש 65.

ואמר נחתים כי במקום המורד חנו להסתר שם' (שלושה פירושים: חנה, ירד, נסתר). ריב"ג: 'ארם יורדים במורד אשר שם להחבא' (שני פירושים). יש מנסחים על פי השבטים נחמים או נחמים¹², עד כאן לפירושה של התיבה. ומה לצורתה הדקדוקית? יש שנדחקו לומר: 'נחתים על משקל שרידים ונבלעה ייד המשך בתי"ו'. אולסהוין 364 מפקפק, אם בכלל נכונה היא המסורה של תיבה זו. איזוואלד 487 כותב, כי ספק גדול הוא, אם אפשר לו לשם תואר, ובייחוד לבינוני, בצרי להכפיל את למיד הפועל. לפיכך קרוב יותר, לדעתו, כי אין נחתים בינוני קל אלא בינוני נפעל של חתה. דבריו נכונים באשר לצורה, אבל לא נמן דעתו ולא ביאר, מה הוא עניין חתה. ארליך מגיה 'נחתים'. בננוס-בוהל מובא גם תיקון 'נחתים'. בויאר-ליאנדר לא הביאו צורה זו.

תיבה משונה כל כך, משונה בניקודה ומשונה בפירושיה.

5. ג. בדי שאול תרדנה כי יחד על עפר נחת. מקרא קשה מאד. על פי העניין ברור, כי עניין ירידה כאן, 'נחת' – 'תרדנה' מקבילות, אבל לפי ניקודה – קמץ ופתח והתנינה מלעיל – אינה לכאורה פועל אלא שם סגולי. לפיכך יש נחקקים ומפרשים נחת לשון מנוחה, כלומר מנוחת המוות. פירוש זה מובא בננוס-בוהל, ערך נחת II. וע"י רש"י, ראב"ע ובפירושים המובאים ב'תקנות אוני' לר' ישראל שווארץ. הדברים דחוקים. אף ביקשו ומצאו מוצא בתיקונים; ע"י גויוס-בוהל, ערך הנ"ל.

6. ראינו בבירור, כמה מוזר וקשה הוא אותו שורש נחת: אינו שמי כללי (רק בעברית, בארמית ובסורית). בארמית מקביל הוא ל-ירד העברי והוראתו קבועה, אבל בדרך נטייתו אינו כשאר פעלי פ"ג; בעברית הרי הוא, כמו שראינו למעלה, ערימה של אבני נגף בדרך חוקרי הלשון. יש לבקש דרך בירור חדשה.

לדעתי אין נחת אלא צורה סיקנדרית של חתה. בכך נסתלקו בבת אחת כל הנגמגמים, שראינו למעלה, סעיפים א-ה. יחת, יחתו הרי הן עתיד קל בדרך הכפולים; נחתו הרי היא נפעל של חתה על פי גורת פ"ג, וכן: נחר גרוננו, (תהלים סט, ד), נחמים (ישעיה נז, ה), נחמים (מלאכי ג, ט), נחתו, נחתו, נחתו – בינוני נפעל; בלשון יחיד: נחת בדרך: נקל (ישעיה מט, ו), נחם (שמה טו, ט), נספה (דעה"ב י, טו). נחת (איוב יז, טז) אף היא מתפרשת, כמו שיתברר לקמן, והיא עתיד קל של

12 קריטש 69; ריב"ג: ארליך: בויאר-ליאנדר 367; ברגטסרסר I 69, הערה.
13 ריב"ג, ספר השרשים, ערך נחת: רד"ק, ספר השרשים, שם.

א. על כן דברי לעז' (איוב ג, ו) גם אתם גם מלכם תספיר' (שמ"א יב, כה). נראה כי נח' - מלעיל, וזוג ל-תרדנה ול-יחד שבמקרא זה, שתייה מלעיל. בניין תיבה זו קל הוא (פועל עומד ואין לו הפעיל בעבר). הרבה עתיד קל צריכים הם¹⁶, כגון: וַיִּגַּל (בראשית כט, ו) ומקביל לו: וגילו את האבן (שם, ג); וַיִּהְיוּ (ישעי' יג, ט); וַיִּגַּל (שם לא, ה). 'על' במקום 'אל'; 'עפר' נדרף ל-שואל (בד"ש שאל תרדנה). השווה: יחד על עפר ישכבו (איוב כא, כו). יגוע כל בשר יחד ואדם על עפר ישוב (שם לד, טו). 'בדי שאל תרדנה' צריך עיון. ואינו משנה את האמור כאן לענין 'נח'.

עוד לשונות נח' - חת

9. נראה לי להוסיף כמה דברים לבירור נח' - חת במקראות אחרים, שמונח ירידה אינו עשוי להם, לכולם או למקצתם. מאחר שתוספת זו אינה עיקר מאמרי, אקצר בהבאת דברי מבארים. וַיִּנְחַת קשת נחושה וזרועותי (שמי"ב כב, לה), וַיִּנְחַת קשת נחושה וזרועותי (תהלים יח, לה). יש מפרשים כאן לשון חורדה, דריכה; ע"י, דרך משל, גוויס-בוהל, ערך נח' (לא אפרט כאן את הצד הסינטקסי). נראה יותר לשון שבידה. ע"י מדרש תהלים יח (מהדורת ר"ש בובר, עמ' עח): 'שהיה דוד נוטל קשת נחושה וכופפה' לשון זה גם בילקוט שמואל, סוף רמז קסא. רש"י לתהלים, שם: 'קשתות של נחושה היו תלויות לו לדוד בביתו ורואין אותם מלכי האומות ואומרים זה לזה אתה סבור שיש כח ביד דוד לדורכן אין זה אלא ליראנו והוא היה שומע ודורכן בפניהם'. בובר מעיר שם, סוף הערה קפד: 'ואולי ראה [רש"י] כן באיזה מדרש'. בנוסח רש"י: 'לדורכן'. נוסח אחר בפירושו של ר' יוסף קרא¹⁷: 'ונחת קשת נחושה וזרועותי, פתלונותי ונשבר קשת נחושה על ידי וזרועותי, שמת' שקשתות נחושה היו תלוין לו לדוד במגדל דוד וכשבאים מלכי האומות... היא מתלחשת... ואומרים... אין עשויין אלא לאיים עלינו... והיה דוד מצתה ושומע מה הם אומרים ונטל את הקשתות ושוברן לפניהם'. אף כאן אין ציון למקורו של מדרש

16 ג-ב, ערך לעז, בשם בארט ZDMG 41, עמ' 614: לעז שורש לעז. ע"י גם פרדירך דליטש, איוב 147: חזו (איוב כד, א) מלעיל.
17 ע"י גוויס-קישט 102. במהדורת גינצבורג הרבה נוסחאות מלעיל.
18 בארט ZDMG 43, עמ' 179 ואילך [מאמרי, לשוננו (תרצ"ב) 113 - לקמן, פרק יב].
19 מהדורת ר"ש עפנשטיין, 'ארבון', שנה שמינית (1911), חלק עברי 23.

חתה. וַיִּנְחַת (תהלים לח, ג), וַיִּנְחַת (יואל ד, יא), שהענין שבהם ברורה, הרי הן בדרך פעלי פ"ג, שגזרו מן חתה.
אף בארמית כך: אותן הצורות, שהביא דלמן 293-297, מתפרשות אף הן בדרך הכפולים תיחות (עמ' 293), מיתות (עמ' 294), אַחְתָּא (עמ' 296), אַחְתָּת (עמ' 297).
7. הצד הפורמאלי ודאי שאינו מעכב מלהניח שורש נח', שגזרו מן חתה; אדרבה, על כרחו נעשה כך. בדיקת המימצא של חת'ת שבמקרא תוכיח, שאפשר לייחס לכמה לשונות חתה את מושג הנפילה והירידה.

גווי חתה:

- (1) מקביל ל-ירא, כגון: אל תירא ואל חתה, ומוראכם וחחכם (בראשית ט, ב);
- (2) מקביל ל-בוש, כגון: וחחו ובושו מכוש מבטם (ישעי' כ, ה), הובישה המשב
- (3) וחתה (ירמ' מח, א);
- (4) מקביל ל-נסוג אחר: מדוע ראיתי חמה חתים נסוגים אחר (ירמ' מו, ה);
- (5) נסוג אחר מקביל גם ל-בוש: יבושו ויסוגו אחר (תהלים קכט, ה);
- (6) מקביל ל-ענה = נכנע: מקולם לא יחת ומהמוג לא יענה (ישעי' לא, ד).
- (7) לא קשה להוסיף, מבחינה סימנטית, לכמה לשונות חתה את מושג הנפילה והירידה¹⁴, כאמור למעלה.
- (8) נחזור ונברר את המקראות המסופקים, שנפרטו למעלה:

(א) וברגע שאל יחתו. הצורה ברורה: עתיד קל של שורש חתה וענינו: ירדו. נראה יותר מושג נפילה; יכלו בטוב כל ימי חייהם, בלי ייסורים, וברגע שאל יחתו, אף מיתתם חבוא לא אחרי מחלה מגוונת, אלא ברגע, פתאום יפלו וירדו שאלה.

(ב) כי שם ארם נחתים (מל"ב ו, ט). צורתו הדקדוקית נתבררה למעלה וענינו ירידה. (קשה קצת בניין נפעל, לכאורה נראה, שראוי כאן בניין קל).

(ג) אם יחד על עפר נַחַת (איוב יז, טו). 'נחת' - הנגיזה מלעיל בהפסק, וכמה צורות הן כמותה: כלו בעשן כלו (תהלים לו, כ), חכמה ומוסר אוילים כוילו (משלי

14 המילון העברי, ערך נַחַת: לשונות נשירה (פירות, עלים, טיח; שיינים). ע"י ברוקלמן לקסיקון, ערך נחת (השווה ל- נַחַת הניל).
15 בזה, נזרת ל-י, תמיד ב-אח' ולא בלמ"ד, לפיכך גם במקרא זה שורש בזה ולא בזה (פרופ' טורטשניר [טור-סיני] בעל פה בשם ד"ה מילך, Akademie: Sitzungsberichte der Wissenschaften, in Wien, Semitica Band 153, I Heft, Wien 1906, p. 120.)